

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת וישב תשפ"ב * שנה שלישית גליון 115

בענין אי הדלקת נר חנוכה יכולה לעלות לשני בתים יחד

ובביאור הלכה (סי' תרע"ז) כתב דנחלקו בזה הלבוש והפרי חדש, ובאמת כבר נחלקו בזה הראשונים, דהפרי חדש כתב שהמגיד משנה ביאר את דברי הרמב"ם שכתב נר שיש לו ב' פיות עולה לשני בני אדם, דאירי בשני בעלי בתים שצריכים כל אחד להדליק בפני עצמו שנר של ב' פיות עולה לשניהם, ומבואר מדבריו דאינם יכולים להשתתף, שכתב דחייבים להדליק כל אחד בפני עצמו, אך הטור (סי' תרע"ז) הביא מדברי רב שר שלום גאון שאם יש כמה בתים בחצר, אחד מדליק בפתח החצר והשאר משתתפים עמו, ומבואר מדבריו דגם בשני בעלי בתים החלוקים בעיסתם מהני להשתתף בפרוטה.²

יבואר האם טעם הדין דאכסנאי הוא מתורת שליחות או מדין נר איש וביתו

והנה לכא' צריך לבאר טעם מחלוקתם אם מועילה השתתפות גם לשני בעלי בתים דתליא ביסוד טעמא דאכסנאי משתתף בפרוטה, דהנה יש להסתפק בביאור האי דינא דאכסנאי משתתף בפרוטה, דבפשוטו היה נראה לבאר דאכסנאי היה לו ליחשב כחלק מבני הבית וא"כ היה ראוי שייצא יד"ח בהדלקת הבעל הבית כדין נר איש וביתו שבכל בית מדליקים נר אחד, אבל כיון שהוא אינו אלא אורח ואינו גר שם בקביעות עליו להשתתף עם הבעל הבית בפרוטה כדי שיה' נחשב הנר גם כשלו ובוה שפיר יצא מדין נר איש וביתו שהרי בביתו דלוק נר חנוכה אלא שבלא שיתוף אינו נטפל לבעל הבית אבל על ידי שיתוף בגרו חשיב שגרו דלוק בביתו.

אמנם אפשר לפרש דינא דאכסנאי באופן אחר דאכסנאי כיון דאינו דר בקביעות בבית אינו יכול לצאת מדין נר איש וביתו דהא דמדליקין נר אחד בבית לכל בני הבית אינו אלא להדריש שם בקביעות אבל אכסנאי שאינו קבוע בבית אינו נחשב ככל בני הבית, אלא ע"י שהוא משתתף עם הבעל הבית הרי הוא עושה אותו שלוחו וההדלקה מועלת לו מדין שליחות שנחשב שגם הוא הדליק.

יב' דהיא שהשליח מחויב באותה המצווה שצוהו המשלח אינו יכול להיות שלוחו

אכן לכאורה צריך ביאור דאי מהני שליחות בהדלקת נר חנוכה א"כ אמאי בעי להשתתף בפריטי הרי שליחות מהני בכל התורה כולה, ולמה לא תהני שליחות לנר חנוכה שידליק בעל הבית עבורו גם בלא שישתתף האכסנאי בפריטי. ולכא' צריך לומר דהנה ברמב"ן (שבת סוף פרק ר"א דמילה) כתב דהחילוק בין מצוות שמברכים עליהם 'על מצוות' לבין מצוות שמברכים עליהם כלשון לעשות כמו להדליק וכדו', דבמצוות שאין מועיל להם שליחות אלא האדם חייב בעצמו לעשותם מברכים כלשון לעשות, ובמצוות שיכול לעשותם על ידי שליחות מברכים 'על'.

שההדלקה מפתח ביתו למרפסת היתה נראית לרה"ר, אבל לא משום שהיה ברירא ליה שחצר של זמנינו לא חשיבא כמו חצר בזמן המשנה. והנה בבנין של ישיבה שבהדר המדרגות ובמסדרונות עושים צרכי בית ואוכלים שם ושותים שם נראה שהוא חצר בשומן המשנה ושפיר אפשר להדליק בפתח הבניין לכולי עלמא, ויש הנוהגים להדליק בפתח הבניין בכרזה ומשתתפים בפרוטה עם אותו שמדליק בפתח חדרו לצאת ידי כולם. אבל אם אין משתמשין שם תשמישי דירה בזה הוא תלוי בפלוגתא הג"ל אם מדליקין על פתח החצר כשאין שם תשמישי חצר.

יבואר אם מדליקין בפתח הבית לחצר במקום שאין רואין הנירות ברה"ר

והנה בחי' הרה"ר על הסמ"ג כתב דלפרש"י דמינוח על פתח ביתו מבחוץ בחצרו כנגד פתח רה"ר אין הכונה בזה שא"צ פירסום לבני רה"ר ודי בפירסום לבני החצר אלא צריך להניחו על פתח ביתו באופן שיהא נראה לבני רה"ר, וכ"כ להדיא בחי' הרה"ר מקום שבת דף כ"א, וכ"כ בס' זכור לדוד שר' דוד פרנקל זצ"ל ששאל את מרן הגר"י זצוק"ל היכן ידליק בבית אביו שהיה גר בקומה שניה ופתח חדר המדרגות שלהם נמי לאו מקום הדלקה הוא כיון שלא היה פונה לרה"ר אלא לתוך חצר פינמי, ואמר לו א"כ תדליק בחלון הנראה לרה"ר, ועוד אמר שאם ידליק בפתח הבית הפתוח לחדר המדרגות יהיה ברכה לבטלה, וע"כ ידליק דוקא בחלון הנראה לרה"ר ע"כ.

וכ"כ בספר חו"ב ברכות סכ"א סק"ב דא"צ דס"ל להחזו"א בעירובין דחדר מדרגות שלטו דינן כחצר אפ"ה לא ידליק נ"ח בפתח הבית הפתוח לחדר מדרגות, אבל דעת כמה פוסקים דמי שגר בקומה שניה ואין לו חלון שפונה לרחוב יכול להדליק בפתח דירתו היוצא לחדר המדרגות ויה' פרסומי ניסא לאלה העולים שם, וצ"ל שהם מסתמכים על מה שמואב בפוסקים שבוה"ז הפרסומי ניסא לבני ביתו.

2 והוסף שם דאם הם רוצים להדר כל אחד ידליק על פתח ביתו, ומשמע מדבריו שלהדר שכולם ידליקו בפתח החצר אי אפשר, וצריך ביאור טעמו בזה וביותר אם מקום ההדלקה הוא על פתח החצר כשישית התוס' א"כ איך בשביל הידור להדליק בעצמו ידליק בפתח ביתו הרי מקום ההדלקה לכתחלה אינו אלא על פתח החצר וצ"ע.

נסתפקתי בבחור ישיבה שדר בבנין הישיבה למעלה מעשרים אמה ומדליק בפתח החצר למטה, ורוצה להשתתף בפרוטה עם מי שמדליק בפתח חדרו למעלה, אך בחדרו אין מי שמדליק בפתח החדר אבל יש פתח של חדר אחר מצד ימין לפתח חדרו ששם יש מי שמדליק בפתח החדר, ונסתפק אי מהני להשתתף בפריטי ולהשתתף עמו בהדלקת נרו, [ואע"פ שלדידה יהיה הנר חנוכה מימין ליד המזוזה מכל מקום אינו מעכב וכשאי אפשר להדליק בשמאל הפתח מדליקין בימין הפתח], ונסתפק האם אפשר לצאת בהדלקה שמדליקין בשביל חדר אחר לחדרו שלו, כיון שאין הדלקה זו נעשית בשבילו לחכי אינו יוצא בהדלקה זו אך אפשר כיון שהנר חנוכה עומד בפתח ביתו יוצא יד"ח אע"פ שלא הודלק בשביל חדרו שלו.

יבואר הדין דאכסנאי משתתף בפרוטה בהדלקת בעל הבית

והנה איתא בגמ' שבת דף כ"ג ע"א 'אמר ר' ששת אכסנאי משתתף בפריטי, א"ר זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא בתר דנסיבי איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי', והנה יש להסתפק בעיקר האי דינא דאכסנאי משתתף בפריטי מאי מהני האי פריטי, דהנה איתא בגמ' בשבת (דף כ"א): 'ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר אחד, והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך', וברש"י שם ביאר 'נר איש וביתו, נר אחד בכל לילה, ואיש וכל בני ביתו סגי להו בנר אחד', והיינו דמעיקר הדין בלא הידור איש וכל בני ביתו סגי להו בנר אחד.

ולענין אכסנאי אמר רב ששת דאכסנאי אינו חשוב מבני הבית ליפטור בנר איש וביתו אלא חייב בנר חנוכה בעצמו, אמנם על ידי שישתתף בפריטי עם הבעה"ב סגי כדי שתעלה לו הדלקת בעל הבית.

יבואר שנחלקו הפוסקים אם ב' בעלי בתים החלוקים בעיסתם יוצאים בהדלקת א' ע"י השתתפות השני בפרוטה

והנה נחלקו הפוסקים האם האי הילכתא דאכסנאי משתתף בפריטי אינו אלא באורח המתארח אצל בעל הבית, דבזה סגי להשתתף בפריטי, אבל בשני בני אדם הדורים בבית אחד וחלוקים בעיסתם שכל אחד אוכל משל עצמו ואינו אוכל משל חבירו ואין דיור אחד לשניהם, לא סגי להשתתף בפריטי וצריכים כל אחד להדליק בעצמו, או דגם בב' בעלי בתים שחלוקים בעיסתם ג"כ מהני אם האחד מדליק וחבירו משתתף עמו בפריטי.

* בענין מקום ההדלקה בישיבות

הנה כבר דשו בו רבים בענין מקום ההדלקה בזמנינו לענין בית הגבוה מעשרים אמה, האם חדר המדרגות נחשב כחצר וצריך להדליק בפתח חדר המדרגות, או דלמא אינו נחשב כחצר ומדליקין בחדר המדרגות על פתח ביתו, ומטו בשם מרן החזו"א שסבר דחדר המדרגות בזמנינו שאין עושין בו תשמישי חצר אינו נחשב כחצר להדליק בו נר חנוכה, אך דעת מרן הגר"י דגם חדר מדרגות חשיב כחצר, וכן ראיתי שהיה מדליק הגאון ר' רפאל סאלאוויצקי זצ"ל בנו של מרן הגר"י זצ"ל בפתח חדר המדרגות לרה"ר, שהיה גר ברה"ר שטראוס והדליק ברה"ר בטפח הסמוך לפתח, והיה לו בהסכמת אביו מרן הגר"י זצ"ל, ומכל מקום שאר בניו של מרן הגר"י היו מדליקין בפתח ביתם למרפסת שהיה פונה לרה"ר.

ובשם מרן הגר"י ש' אלישיב זצ"ל ידוע דסבר דדעת מרן הגר"י שחדר המדרגות נחשב כחצר להדליק בפתחו נר חנוכה, וכן שמעתי שהורה מרן בעל הקה"ל להרב הגאון ר' מרדכי קרלין שליט"א שהיה גר ברה"ר רש"ג באותו בנין שהיה גר מרן הסטפילר זצ"ל, ודירתו היה למעלה מעשרים אמה והורה לו שידליק בפתח הבניין למטה, וכן שמעתי גם מבאי ביתו של מרן הסטפילר זצ"ל שכשבא לדור ברה"ר רש"ג הדליק בתחלה בפתח החצר לרה"ר ואח"כ הדליק בפתח ביתו לחדר מדרגות וראו הנירות ברה"ר שהיה גר בקומת קרקע. וכן היה המנהג בירושלים מקדמת דנא.

והנה מרן הגר"י קרלין זצ"ל בסוף ימיו היה מורה ובא למי שחלונותו למעלה מעשרים אמה שידליק בפתח חדר המדרגות לרה"ר מאחר שהוא הכניסה לבית, וכנראה שלא היה ברירא ליה שהחזו"א סבר שחדר מדרגות אינו נחשב כלל כחצר, ולכן הורה למי שאינו יכול להדליק בחלון ביתו שידליק בפתח חדר המדרגות.

והנה בספר שערי המועדים להגאון ר' אלתרן מילר שליט"א כתב שבעל חדושים וביאורים זצ"ל אמר לו כמה פעמים דהחזו"א לא הכריע בתורתו ודאי דלחצר דידן ליכא דין חצר דגמ', ורק בצירוף הסברה שאמר שהיו פתח הבית נראה היטב ברה"ר, ובוה גם תוס' מורו לרש"י דידליק בפתח הבית, וא"כ לפ"י מה שהחזו"א איש הדליק בפתח ביתו למרפסת ולא בפתח החצר הוא משום

השתתף בנר של בעל הבית ולא ידע בעל הבית אם הדלקתו עולה לאורחו

ויש להסתפק אם שפך האורח שמן לנר של בעל הבית בלא ידיעתו האם מהני הדלקת בעה"ב לאורח, ולכא"ו תליא בספקא הנ"ל דאי נימא דמדליק בשליחותו הרי כשבעל הבית אינו יודע שהוא מדליק עבורו הרי אינו שלוחו אבל אי נימא שהדלקת בעה"ב עולה לו כשיש לו שותפות בנר שבתא הוא כאחד מתושבי הבית כיש לו שותפות בנר א"כ גם בלא ידע בעל הבית עולה הדלקת בעל הבית לאורח שהיה לו שותפות בנר.

והנה לפי זה בנידון דידן האם מועילה השתתפות עם אדם הדר בבית אחר באופן שהדלקתו מועילה גם לביתו, נראה דלמשנ"ת דשני בעלי בתים אינם יוצאין בהשתתפות בפריטי משום דלא מהני שיתוף בפריטי אלא באכסנאי דכיון דחשיב כבני הבית יכול לצאת בהשתתפות, פשוט שבוה אינו יכול לצאת בהדלקת חבירו דאם בשני בעלי בתים הדרים בבית אחד לא מהני שיתוף כ"ש כשישניהם דרים בשני בתים לא מהני שיתוף כדי שהדלקת חבירו תעלה לו, אבל אי נימא דגם בשני בעלי בתים הדרים בבית אחד יוצאין יד"ח ע"י השתתפות, הכי נמי לכאורה מהני השתתפות בפריטי אע"פ שהוא דר בבית אחר, אע"פ שהיה מקום לומר דבאופן זה גרע כיון דכל אחד גר בבית אחר, כיון דלמשנ"ת הא דאכסנאי משתתף בפריטי היינו דמהני שליחות בהדלקת נר חנוכה גם להמחויב בה במקום שמשותף בנר, וא"כ גם באופן זה תועיל ההדלקה לשניהם דסוף סוף הוא שלוחו להדלקה זו ומהני כיון שמדליק את נר.

ולפ"ז כיון דאריי בשני בעלי בתים שמשותפים בפריטי וע"כ ס"ל למשתתף דמהני שיתוף גם בשני בעלי בתים כמו רב שר' שלום גאון, והא דלא חששו לשיטת המ"מ, משום דמעיקר הדין סובר אותו המדליק בפתח החצר דשם הוא מקום ההדלקה שהרי הוא מדליק שם בברכה בעצמו ולא על ידי שיתוף, אלא שרוצה לצאת הדעות דס"ל דמקום ההדלקה בפתח חדרו, ולחכי אינו אלא משתתף בפריטי, א"כ הוא יכול לסמוך על כך דתועיל לו ההדלקה על ידי השתתפות גם בשני חדרים הסמוכים זה לזה, דאי מהני ההדלקה משום שליחות מהני גם לחדר הסמוך, וכמשנ"ת.

יבואר מהו גדר מצות נר חנוכה האם הוא חובת הבית או שהוא חובת גברא

בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה, וסיימו התוס' דטעם ראשון ניהא דלא תיקשי ליה מוזהר. והיינו דלטעם השני קשה אמאי במזוזה לא תיקנו ברכת הרואה הרי ה"נ יש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים מצות מוזהר, אך לטעם הראשון דמשום חביבות הנס תיקנו ברכת הרואה ניהא.

ואם נימא דבני"ג גם כשאין לו בית הוא חייב בנ"ח אלא שהוא אנוס כיון שאין לו מקום להדליק מאי קשיא להו ממוזהר דיש בני אדם שאין להם בית ואין יכולים לקיים מצות מוזהר הא במזוזה כשאין להם בית אינם חייבים כלל במצוה משא"כ בנר חנוכה גם כשאין להם בית אכתי חייבים הם במצות נ"ח, ולחכי תיקנו להם לכל הפחות ברכת הרואה, ומשמע דהתוס' סברי דמצות נ"ח שוה למזוזה, וגם בנ"ח מי שאין לו בית הוא פטור מנ"ח כמו במזוזה, ולחכי הוקשה להם דלטעם השני דהא דתיקנו ברכת הרואה משום שיש בני אדם שאין להם בית ואינם יכולים לקיים המצוה ה"נ היה צריך לתקן ברכת הרואה על מזוזה.

אבל ברמב"ם משמע דגם מי שאין לו בית חייב בהדלקת נ"ח אלא שהוא רק אנוס כיון שאין לו בית, דנ"ל הרמב"ם בפ"א מהל' ב' ר"ג יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוד עד שיעשה אותה, כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואילו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות, ויש מצוה שאינה חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישיב, וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה, וכו' וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים בין מצוה שהיא חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר בשבת והדלקת נר חנוכה, בין מצות שאינן חובה כגון עירוב ונטילת ידים וכו' ע"כ הרי דמנה הרמב"ם מצות נ"ח במצוות שהן חובה, ומבואר להדיא דס"ל דנ"ח דומה למזוזה, אלא מצות נ"ח היא חיוב אפילו כשאין לו בית וא"כ ודאי דחייב הוא לדאוג לשיעור לו בית כדי שיוכל לקיים את המצוה.

העולה מזה דנחלקו הראשונים בגדר מצות הדלקת נ"ח, דהרמב"ם ס"ל דנ"ח היא חובת גברא, דעיקר תקנת נ"ח היא שחייבו את האדם להדליק נ"ח והבית אינו אלא מקום ההדלקה, אך התוס' סברי דנ"ח היא חובת הבית, דעיקר התקנה היא על הבית, שבכל בית צריך לפרסם הנס ע"י הדלקת נ"ח, ובדעת רש"י נחלקו רבותינו דהגרר"ק שליט"א פירש דרש"י ס"ל דמי שאין לו בית הוא פטור והיינו שזה חובת הבית

והנה לכאורה נידון זה (אם מהני הדלקה אחת לשני החדרים יחד) תלוי בגדר חיוב הדלקת נר חנוכה, דיש לחקור האם חיוב הדלקת נ"ח הוא חיוב על הבית, דבכל בית חייב לפרסם את הנס ע"י הדלקת נ"ח, או דעיקר החיוב הוא על הגברא, דהגברא חייב להדליק נ"ח, והבית הוא רק מקום ההדלקה.

ונפק"מ בזה, האם מי שאין לו בית חייב לקנות או לשכור בית כדי שיהיה לו בית שיוכל להדליק נר חנוכה, דאם עיקר החיוב הוא על הבית א"כ כשאין לו בית אינו חייב כלל בנ"ח, ואינו רק בגדר אנוס, אלא שלא נתחייב כלל במצוה, דרק על הבית חייבו להדליק נ"ח ומי שאין לו בית לא חייבוהו כלל, וא"כ ודאי שאינו צריך לקנות או לשכור בית כדי שיוכל לקיים מצות הדלקת נ"ח, וכמו במזוזה דודאי מי שאין לו בית אינו חייב לקנות בית כדי שיוכל לקיים מצות מזוזה דכל המצוה היא לקבוע מזוזה בבית ומי שאין לו בית אינו בר חיובא במצוה זו, והר"ג י"ל בנ"ח כיון דעיקר החיוב הוא על הבית מי שאין לו בית לא נתחייב במצוה כלל.

אבל אם נימא דעיקר החיוב הוא על הגברא, דאיהו מחוייב בהדלקת נ"ח, א"כ גם כשאין לו בית אכתי הוא מחוייב בהדלקת נ"ח אלא שאין לו מקום להדליק ואינו אלא אנוס על ההדלקה, וא"כ מחוייב הוא לדאוג לקנות או לשכור בית כדי שיוכל לקיים מצות הדלקת נ"ח ובכלל החיוב לחזר על הפתחים לקיים מצות נ"ח יהיה מחוייב לחזר על הפתחים כדי שיוכל לקנות או לשכור בית לימי החנוכה שיוכל לקיים מצות הדלקת נ"ח.

ובטעמא דקרא (עניני חנוכה עמ' מ"ט) הביא מרן הגר"ח ק"ש שליט"א שנסאל מחכם אחד האם מי שאין לו בית חייב בנר חנוכה, והשיב לו עפ"ד רש"י בשבת דף כ"ג א' שתקנו ברכת הרואה לנר בספינה, אלמא דמי שאין לו בית פטור מנ"ח, ואמר לו אותו חכם ששאל כן לחמיו מרן הגרי"א זצ"ל, והשיב לו שחייב לקנות או לשכור בית כדי להדליק נ"ח, וכונת רש"י רק שהוא אנוס שאינו יכול להדליק נ"ח.

יב' דנחלקו הראשונים האם מי שאין לו בית חייב לקנות בית כדי לקיים מצות נ"ח

ושוב כ' שם בטעמא דקרא דלאחר העיון נראה שנחלקו הראשונים בזה, דבתוס' בסוכה דף מ"ו א' ד"ה הרואה כתבו דהא דלא תיקנו ברכת הרואה רק בנ"ח ולא בשאר מצוות כגון לולב וסוכה דרק בנ"ח תיקנו משום חביבות הנס, וגם משום שיש כמה

ובדבר אברהם חלק ב' סימן א' דן דבכל מילה מ"ט מברכים 'על' משום אפשר בשליחות של אבי הן דהא כיון דאם אין האב מל הרי המצוה מוטלת על כל ישראל, וא"כ כשאין האב מל אלא מצוה לאחר שימול בשליחות הרי השני פועל על פי חיובו עצמו ולא על פי ציווי האב, יעו"ש.

^ה **וענינו בספר אסיפת שמועות למרן הגר"א אדלשטיין שליט"א** (חנוכה סימן א') שכתב שם וז"ל מיהו יש להקשות על דף סברא שכתב הרמב"ן שהרי בגמ' (ריש פרק האיש מקדש קידושין מ"ב א') מבואר שאפי' אם אין שלוחו של אדם כמותו בקדשים, מ"מ בקרבן פסח דאית לשוחט שותפות בגויה, כיון שמועיל מה שצריך לשוחט לצורך עצמו מועיל גם לצורך אחרים, ולדברי הרמב"ן הא הדין נותן לאידך גיסא דאפי' אי נימא דבשוחט רק לצורך אחרים שלוחו של אדם כמותו, מ"מ היכא ששוחט גם לעצמו לא יתייחס למשלח שהרי הוא עושה את זה לעצמו וצ"ע.

ובגלוי שם כתב ואפשר דבקרבן פסח שכולם שותפים בקרבן א"כ מחוייב השליח לעשות גם לצורך אחרים שהרי זה שייך גם להם ולכן אע"פ שגם הוא מחוייב ועושה גם מצות עצמו מ"מ מתייחס גם למשלח והצטתי הדברים קמיה רבנו והסכים לזה.

^י ובקונטרס השליחות להגר"ש סימן כ"ד כתב דהא דלא מהני שליחות בדבר שהשליח חייב בו כהמשלח דהוי כמו שליחות לדבר עבירה דאין מועלת השליחות כיון דאמרין דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, והיינו טעמא כיון דהתורה ציוותה שלא לעשותו אם כן אינו פועל על פי דעת המשלח דאין לו לשמוע לו נגד ציווי התורה אלא הרי הוא פועל על דעת עצמו, ה"ה גם לענין היכא דהוא מצד עצמו מחוייב במצוה דאי אפשר לומר שעשה את מעשה המצוה מחמת ציווי המשלח דהא הוא מחוייב לעשות כן מצד עצמו אלא הרי הוא פועל מצד חיובו גרידא, ולחכי אינו מתייחס המעשה למשלח דאמרין אדעתא דנפשיה קעביד.

^י וכן לענין מצוות כיבוד אב ואם אם אומר אחד האחים לאחיו לעשות דבר פלוני עבור אביו אינו יכול למנותו שליח כיון דגם אחיו מחוייב כמותו, רק אם אומר לאחר שאינו אחיו לעשותו עבורו מועילה השליחות אע"פ שגם האחר מחוייב במצוות חסד מ"מ במצוות כיבוד אב ואם אינו שייך ובוה הוא שלוחו של הבן, ונמצא דאותו המעשה הוא מיוחס גם לשליח לענין מצות חסד וגם למשלח לענין כיבוד אב ואם, ובלא"כ יש הסוברים דכל מעשה שליחות מיוחס עבור שניהם.

וכדעת התוס', אך הגריש"א זצ"ל פירש כדעת רש"י רק שהוא אנוס אך אינו פטור לגמרי וכדעת הרמב"ם.

יבואר מהדלקת נ"ח לשני בתים יחד תלוי במחלוקת הראשונים

ומעתה י"ל לדעת הרמב"ם דחובת נר חנוכה הוא חובת גברא שפיר י"ל דכיון שהשתתף בפרוטת חשיב כמי שגם הוא הדליק נר חנוכה, וא"כ שפיר קיים חיובו, אך לדעת התוס' דחובת נר חנוכה היא חובת הבית יש מקום לומר דאינו יוצא בנר אחד לשני בתים דהא כל בית הוא חייב בפני עצמו.

והנה בטור ס' תרע"ז כ' בשם רב שר שלום דחצר שפתוח לה כמה בתים יכולים כולם להשתתף בפרוטת ולהדליק נר אחד בפתח החצר, ולכאורה אם נימא דחובת הדלקת נ"ח הוא על הבית איך יוצאים כמה בתים בנר אחד הא כל בית מחוייב בנר בפני עצמו, אך י"ל דהתם כל הבתים מקום ההדלקה שלהם הוא בפתח החצר ולהכי שפיר כולם יוצאים בזה, אבל היכא שלכל אחד יש מקום הדלקה בפני עצמו אפשר דאין יואים בהדלקה אחת.

אך באמת זה אינו, דהא מוזוה בו"ע מודו דהיא חובת הבית, ואעפ"כ מבואר בשו"ע ביו"ד ס' רפ"ו דשני בתים שיש להם פתח צמוד סגי במוזוה אחת לשני הבתים, ועיון בב"ח ובט"ז שם ס"ק י"א, ועכצ"ל דהגם שזה חובת הבית מ"מ כיון ששני הפתחים צמודים אחד ע"י השני חשיב המזוה כמוזוה בכל אחד מהפתחים, וא"כ ה"נ י"ל לענין נר חנוכה אע"פ שזה חובת הבית מ"מ עולה נר אחד לשני הבתים דחשיב הנר כמוזוה בכל בית.

יבואר דכשאין ניכר למי שייך הנר חנוכה אין יוצא בזה

אכן אכתי איכא לספקי כיון שאינו ניכר שהוא נירו שלו אפשר שאינו יוצא בו יד"ה, והנה בטור ס' תרע"א כ' מניחה על פתח הסמוך לר"ה מבחוץ, אם הבית פתוח לר"ה מניחה על פתחו, ואם החצר פתוח לר"ה מניחה על פתחו, ואם הוא דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לר"ה מניחה בחלון הסמוך לר"ה, ולכאורה צ"ב הרי אינו פורח באויר

יבואר פלוגתת רש"י ותוס' בדין פתח הבית הפתוח לחצר

עוד יש לדון בנדון הנ"ל אם יכול להשתתף בפרוטת בב' בתים הסמוכים זה לזה ולהדליק נר אחד, דהנה בעיקר מקום ההדלקה נחלקו רש"י ותוס' בשבת דף כ"א ב' והכי איתא שם תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. ופרש"י שם ד"ה מבחוץ וז"ל: משום פרסומי ניסא, ולא ברשות הרבים אלא בחצרו, שבתיהן היו פתוחין לחצר. עכ"ל. מבואר דרש"י ס"ל דאע"פ דאית ליה חצר לפני הבית מ"מ אינו מדליק ברה"ר בפתח החצר, אלא מדליק בחצר בפתח הבית.

אולם התוס' שם (ד"ה מצוה) כ' דהא דאמרין דמצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ מיירי דוקא דליכא חצר לפני הבית אלא הבית עומד סמוך לרה"ר, אבל אי איכא חצר לפני הבית מצוה להניחה על פתח החצר מבחוץ, והוכיחו כן מהא דאמרין לקמן שם (שם כ"ג א') חצר שיש לה ב' פתחים צריכה ב' נרות דאלמא מניחין בפתח החצר, וכן מהא דאמרין (שם בע"ה) נר שיש לה ב' פיות עולה לב' בנ"א, משמע לב' בנ"א מב' בתים, ואם היו מניחין על פתחי בתיהם היכי משכח"ל דעולה לב' בנ"א הא הו"ל לזה מימין ולזה משמאל, אע"כ דמניחין על פתח החצר.

אכן רש"י לשיטתו תירץ קושיות אלו [וכבר העיר כן הפר"ח בס"י תרע"א ס"ה], דבההיא חצר שיש לה ב' פתחים פרש"י שיש לבית ב' פתחים פתוחין לחצר, ובההיא נר שיש לה ב' פיות עולה לב' בנ"א פרש"י דקאי למהדרין שעשוין נר לכל אחד ואחד [ודלא כמש"כ התוס' דמשמע לב' בנ"א].

ובשו"ע ס' תרע"א ס"ה פסק דאם יש חצר לפני הבית מניחה על פתח החצר מבחוץ. וכן הבה"ל שם דר"ל שלא כדעת רש"י דמניחה על פתח הבית הפתוח לחצר, אך כ' דבר"ן ואו"י העתיקו כדברי רש"י.

בענין פתח הבית שאינו נראה ברה"ר לשיטת רש"י

ובפשוטו נראה דאף לדעת רש"י דמדליקין בפתח הבית הפתוח לחצר, היינו דוקא באופן שרואים את פתח ביתו ברה"ר דאיכא פרסומי ניסא לבני רה"ר אבל בלא"ה אין להדליק בפתח הבית, וכ"כ בס' זכור לדוד בשם מרן הגר"י זצ"ל, ויש מפקפקין בזה.

[ולכאנ'] יש לדקדק מוד' התוס' הנ"ל שהוכיחו דמניחין על פתח החצר ולא על פתח הבית מהא דאמרין דחצר שיש לה ב' פתחים צריכה ב' נרות, ולכאורה אי נימא דבאופן שאין רואין את פתח הבית ברה"ר לכו"ע מניחין בפתח החצר א"כ י"ל דהתם מיירי בכה"ג שאין רואים את פתח הבית ברה"ר [והכי מסתברא דאל"כ ודאי לא שייך חשד כיון שהיו רואים שמדליק בפתח הבית], דבכה"ג לכו"ע מדליקין בפתח החצר, אבל היכא דרואין את פתח הבית ברה"ר י"ל דמדליקין בפתח הבית וצ"ע בזה.

יבואר סברת רש"י דאין מדליקין בפתח החצר ובקושיית הראשונים מפתח החנות

והנה בעיקר שיטת רש"י דבית הפתוח לחצר מדליקין בפתח הבית ולא בפתח החצר צ"ב יסוד הסברא בזה [והרי לכאורה בפתח החצר מבחוץ איכא פרסומי ניסא

לביתו, ובדאי דיש לו דרך בחצר לעלות לעליה א"כ אמאי אינו מדליק בפתח החצר, וביאר הבית יוסף שם דמיירי שאין לו פתח מהעליה לחצר, אלא הוא עולה לעליה רק דרך הבית, דהשתא כי מנח לה על פתח הבית או על פתח החצר לא מינכרא מילתא דמשום עליה היא, ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים עכ"ל. ולכאורה מבואר מזה דכשאין ניכר למי ההדלקה אינו יוצא בזה, וא"כ ה"נ בשני פתחים צמודים אחד ע"י השני אם ידליק רק נר אחד לשני הבתים לא יהא ניכר למי הנר ואין יוצאים בזה.

אך י"ל דהתם כשמדליק בפתח החצר לא ניכר שהפתח שייך לעליה, דכיון שהוא עולה לעליה רק דרך הבית נראה שהכל בית אחד ולהכי אין יוצא בזה דכל שאין הפתח נראה שלו אינו מדליק שם, אבל הכא בשני פתחים צמודים כיון שמניח את הנר אצל הפתח באופן שמושתייך לשני הבתים אפשר דמהני, דסו"ס הוא מנוח בפתחו ולהכי אפשר דשפיר יוצאים שניהם בנר אחד.

ולכאורה מהא דמצינו דצריך להדליק נר חנוכה בטפח הסמוך לפתח¹ והטעם בזה הוא כדי שיהא ניכר שבעה"ב הדליקו שם מבואר דבנר חנוכה בעינן שיהיה ניכר למי הנר, וא"כ ה"נ כיון שלא ניכר מי הדליק את הנר שניהם לא יצאו בזה, אך י"ל דכשהוא סמוך לפתח תו לא בעינן שיהיה ניכר למי שייך כל נר.

עוד יל"ע מהא דאם הדליק נר חנוכה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא משום דהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה א"כ מבואר דבעינן שיהא מוכח שהדליקה לנר חנוכה, אך אין זה שייך לנידון דידן דהתם לא ניכר שהדליקה לשם נר חנוכה כלל אבל הכא ניכר שהדליקה לשם נר חנוכה אלא שלא ניכר רק מי הדליקה בית זה או בית זה.

והנה בזמן הגמ' שהיה חיוב להדליק מפני החשד ומי שיש לו ב' פתחים צריך להדליק בשני הפתחים, (דבזמן הזה לכאורה ליכא חיוב להדליק מפני החשד, דאף אם אין רואים שהדליק נר לא יחשדוהו שלא הדליק נר חנוכה, דשמא הוא מדליק בפתח החצר או שהוא מדליק בחלון או שהוא נוהג כמנהג מקצת החסידים שמדליקים בתוך הבית על שולחנם) א"כ הכא אף אם נימא שהדלקה אחת עולה לשני הבתים מ"מ כיון שיש כאן רק נר אחד איכא חשד שמא אחד מן הבתים לא הדליק, וצריך להדליק נר מפני החשד, אך מ"מ לא יצטרך לברך ע"ז, דעל הדלקה מפני החשד אינו מברך.

בענין פלוגתת רש"י ותוס' בפתח הבית הסמוך לחצר

טפ"ן. ולכאורה י"ל דרש"י ס"ל דבעינן שיהא הנר מונח בתוך רשותו דוקא ולא ברה"ר, ולפיכך לא שייך להניח הנר בפתח החצר מבחוץ שהוא ברה"ר, [וכן משמע לשון רש"י שם] "ולא ברה"ר אלא בחצרו", משמע דעיקר הקפידא בזה הוא שלא יהא הנר מונח ברה"ר. ולפ"ז אפילו אי ליכא חצר לפני הבית אלא הבית עומד סמוך לרה"ר לא יוכל להדליק בפתח הבית מבחוץ.

אולם יעו"י בח"י הרשב"א שם שהק' ע"ז מהא דתנן בב"ק ס"ב ב' [ומייתי לה בגמ' שבת שם כ"א ב'] גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקו בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל גמל חייב, הניח חנוני נרו מבחוץ החנוני חייב, רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור, הרי מבואר בהדיא דמדליקין ברה"ר, [והרשב"א מכח קושיא זו חלק על רש"י].

ובשיטה לה"ן שם כ' ליישב שיטת רש"י [וכ"כ הפר"ח שם בשם הרא"ם בהגהות על הסמ"ג הלכות חנוכה] דהתם מיירי בחנות הפתוחה לרה"ר, דכיון דליכא חצר לפני הבית מודה רש"י דמדליקין ברה"ר. ולפ"ז הרי מוכח דאף לשיטת רש"י איכא הדלקה ברה"ר [ואין דין שיהא הנר מונח ברשותו דוקא], וא"כ צ"ב מ"ט היכא דאיכא חצר ס"ל לרש"י דאין מדליקין בפתח החצר אלא בפתח הבית דוקא.

אמנם יעו"י בפר"ח שם שהשיג ע"ד הרא"ם הנ"ל, וס"ל דלשיטת רש"י לא שייך כלל הדלקה ברה"ר, [ועו"ש מש"כ ליישב באופן מחודש בשיטת רש"י] מההיא דפתח החנות. וכן משמע מדברי הרשב"א הנ"ל שהק' על רש"י מההיא דפתח החנות ולא תירץ כהר"ן [וזולת דנימא דמשמע ליה דוחק לאוקומי בכה"ג דליכא חצר], ונראה דס"ל בשיטת רש"י דלעולם בעינן שיהא הנר מונח ברשותו דוקא וכמש"כ לעיל.

אך בפשוטו נראה בדעת רש"י דהיכא דליכא חצר מודה דמדליקין ברה"ר, ובהכי מיירי ההיא דפתח החנות וכמש"כ הר"ן. וכן משמע בהדיא בלשון רש"י בדף כ"ב א' ד"ה מצוה להניחה שם: בחצר או ברשות הרבים בטפח הסמוך לפתח וכו' עכ"ל, הרי מבואר בהדיא ברש"י דשייך הדלקה ברה"ר, והיינו ע"כ היכא דליכא חצר וכמש"כ הר"ן [ועו"י בפר"ח שם שנתקשה בד' רש"י אלו לשיטתו והניח בצ"ע ע"ש]. ולפ"ז שוב צ"ב מ"ט דרש"י דהיכא דליכא חצר אין מדליקין בפתח החצר אלא בפתח הבית.

אמנם יעו"י בשפ"א שבת שם שפנדל לומר בדעת רש"י דאין כוונתו לומר דצריך להדליק דוקא בפתח הבית ולא בפתח החצר, אלא רוצה לומר שאינו מחוייב להדליק בפתח החצר דוקא, אלא ה"ה בפתח הבית הפתוח לחצר ע"ש. [וכן משמע בח"י הריטב"א שם בדעת רש"י ותירץ בזה הקו' הנ"ל מפתח החנות ע"ש]. אולם מד' הבה"ל הנ"ל משמע דנקט בדעת רש"י דצריך להניחה דוקא בפתח הבית ולא בפתח החצר, וכן משמע פשוטו לשון רש"י שם שם "ולא ברה"ר אלא בחצרו", וכן נראה מדוהצרך רש"י לפרש שהיה נר שיש לו ב' פיות עולה לב' בנ"א דמיירי למהדרין דוקא וכמובא לעיל, דע"כ משמע דס"ל דאין להדליק בפתח החצר אלא דוקא בפתח הבית. וצ"ב בטעמא דמילתא.

¹ ובחוט שני מסופק בדבר ופשוט שכל שאינו ניכר כלל שהוא שולח כגון המניח ברה"ר וודאי אינו יוצא בזה אלא דיש להסתפק אם כשאנו מניח בטפח הסמוך לפתח ועדיין ניכר שהוא שולח או לא יצא יד"ח.

¹ ובדיון זה דבעינן טפח הסמוך לפתח א' בגמ' שבת דף כ"ב מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח ומשמע שאינה אלא מצוה ואינו לעיכובא וכ"כ בערוך השולחן אבל מרן הגריש"א זצ"ל אמר שהוא לעיכובא

